

Η ΣΥΝΩΝΥΜΙΑ ΣΤΗΝ ΕΙΔΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ Η ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΤΗΣ

Αναστασία Παριανού/Παναγιώτης Ι. Κελάνδριος

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το φαινόμενο της συχνής εμφάνισης συνώνυμων όρων στα επιστημονικά κείμενα οφείλεται στη ραγδαία εξέλιξη της επιστήμης και της γνώσης, με αποτέλεσμα, συχνά, σε κάθε νέα επιστημονική έννοια να αντιστοιχούν -για διάφορους λόγους- περισσότεροι του ενός όροι.

Σχεδόν πάντα, η δημιουργία νέων όρων έχει ως αφετηρία την αγγλική γλώσσα. Η αναζήτηση ισοδύναμων όρων στις γλώσσες-στόχους δημιουργεί συχνά παράλληλη ορολογία με:

- 1) τη διατήρηση του(των) ξένου(ων) όρου(ων) στη γλώσσα-στόχο και
- 2) την εύρεση του(των) ισοδύναμου(ων) όρου(ων) στη γλώσσα-στόχο.

Όταν, για έναν όρο της γλώσσας-πηγής υπάρχουν περισσότεροι του ενός όροι στη γλώσσα-στόχο, ο μεταφραστής έρχεται αντιμέτωπος με τα εξής προβλήματα:

- 1) πρέπει να διακρίνει τους νέους, συνώνυμους όρους στη ξένη γλώσσα (π.χ. *die Sequenzierung* είναι συνώνυμο του *die Entschlüsselung [des menschlichen Genoms]*),
- 2) πρέπει να βρει τον ισοδύναμο ή τους ισοδύναμους όρους στη γλώσσα-στόχο (π.χ. η *χαρτογράφηση* είναι συνώνυμος όρος με την *αποκρυπτογράφηση [του ανθρώπινου γονιδιώματος]*) και
- 3) πρέπει, ανάλογα με το αντικείμενο, το χρήστη, το στόχο, το ζεύγος γλωσσών, το κειμενικό περιβάλλον και την επικοινωνιακή λειτουργία του κειμένου, να αποφασίσει ποιόν όρο θα χρησιμοποιήσει.

SYNONYMY IN LSP AND ITS TRANSLATION

Anastasia Parianou/Panayotis I. Kelandrias

SUMMARY

The phenomenon of the frequent appearance of synonymous terms in scientific texts is due to the rapid evolution of science and knowledge; as a result, very often and for many reasons, more than one term correspond to one new scientific notion.

Almost always, the new terms are being created in the English language. The search for equivalent terms in the target languages often leads to the creation of parallel terminology through:

- 1) The preservation of the foreign term(s) in the target language; and
- 2) The discovery of the equivalent term(s) in the target language.

When there is more than one term in the target language corresponding to one term in the source language, the translator faces the following problems:

- 1) He must distinguish the new, synonymous terms in the foreign language (e.g. *die Sequenzierung* is synonymous to *die Entschlüsselung [des menschlichen Genoms]*);
- 2) He must find the equivalent term or terms in the target language (e.g. the term *χαρτογράφηση* is synonymous to the term *αποκρυπτογράφηση [of the human genome]*); and
- 3) Depending on the subject, the user, the aim, the pair of languages, the textual environment and the communicative function of the text, he must decide which term he is going to use.

Η ΣΥΝΩΝΥΜΙΑ ΣΤΗΝ ΕΙΔΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ Η ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΤΗΣ

Είναι γνωστό ότι η κοινή γλώσσα μπορεί να εκφράσει ένα αντικείμενο ή μια ιδέα με διαφορετικούς τρόπους, όπως στην περίπτωση της σημειακής πολυμορφίας, όπου μια γλώσσα διαθέτει πολλές μορφές για να εκφράσει την ίδια λειτουργία. Ωστόσο, είναι ίσως λιγότερο γνωστό ότι το ίδιο μπορεί να συμβεί και στην ειδική γλώσσα, όπου, σύμφωνα με έρευνες που διεξήχθησαν, αποκαλύφθηκε ότι, κυρίως σε επίπεδο λεξικού, η ειδική γλώσσα ακολουθεί πολύ λιγότερο την αρχή της οικονομίας απ' ό,τι η κοινή γλώσσα [Thurmaier 1995:247]. Αυτό συμβαίνει διότι η ειδική γλώσσα προσδιορίζεται από τη χρήση που της γίνεται στην ειδική επικοινωνία και δεν παύει να είναι μια φυσική και καθόλου τεχνητή ή νεκρή γλώσσα. Αυτό μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι στην ειδική γλώσσα υπάρχει λεξική ποικιλία που εκδηλώνεται, μεταξύ άλλων, στα συνώνυμα [πρβλ. Fraas 1998:430]. Βεβαίως, δεν αναφερόμαστε στην 'απόλυτη συνωνυμία' που είναι μάλλον ανύπαρκτη διότι εξ ορισμού απαντάται μόνο όταν υπάρχει απόλυτη υποκαταστασιμότητα δύο λέξεων σε όλα τα συμφραζόμενα και αφορά τόσο στο επίπεδο της δήλωσης (denotation) όσο και της υποδήλωσης (connotation). Εδώ αναφερόμαστε στην 'μερική συνωνυμία' όπου υπάρχει υποκαταστασιμότητα μόνο σε ορισμένα γλωσσικά περιβάλλοντα. Οι αιτίες της συνωνυμίας είναι πολλαπλές και οφείλονται στο γεγονός ότι η γλώσσα, ως ανοικτό σύστημα, διακρίνεται από μεγάλη προσαρμοστικότητα σε επίπεδο διαλέκτων, κοινωνικοπολιτικών, γλωσσο-ιστορικών και επιστημονικών εξελίξεων, κοινής και ειδικής γλώσσας, ξένων λέξεων, ευφημιστικών εκφράσεων και μεταφορών¹. Όλες αυτές οι διαφορετικές μεταξύ τους αιτίες για τη δημιουργία αυτής της πολυμορφίας δημιουργούν συνώνυμα που ορίζονται ως 'λέξεις με παρόμοιο περιεχόμενο' [Gauger, στο: Stolze 1992:132] ή ως 'μορφικώς διαφορετικά λεξήματα με τον ίδιο σημασιολογικό πυρήνα' [Fraas 1998:431]. Ωστόσο, αυτές οι λέξεις δεν χρησιμοποιούνται με αυθαίρετο τρόπο· αντίθετα, κάθε όρος γνωρίζει τους δικούς του κανόνες εφαρμογής, π.χ. με το κειμενικό περιβάλλον και την επικοινωνιακή λειτουργία του κειμένου. Η αρχή του μη αυθαίρετου στην επιλογή ενός συνώνυμου ισχύει στον ίδιο βαθμό και στη μετάφραση, διότι κάθε γλώσσα έχει ως γνωστόν τα δικά της γλωσσικά πεδία, τις δικές της σημασίες και συνειρμούς, τις δικές της συντακτικές λειτουργίες και τη δική της κοσμοθεωρία.

---

¹ Οι ίδιες αιτίες ευθύνονται και για τη δημιουργία νέων όρων (νεολογισμών).

1. 'ΔΙΠΛΗ' Η 'ΠΟΛΛΑΠΛΗ ΟΡΟΛΟΓΙΑ'

Το φαινόμενο της συνωνυμίας, και συγκεκριμένα της 'διπλής' ή 'πολλαπλής ορολογίας' [Weinrich 1989:129] υποδηλώνει τη σχέση δύο ή περισσότερων λεξημάτων με το ίδιο ή παρόμοιο σημασιολογικό περιβάλλον. Οι πολλαπλές αυτές λεξικές μορφές έχουν μεν το ίδιο σημασιολογικό πυρήνα, ωστόσο μπορούν να διαφέρουν σε επίπεδο ύφους ή υποδήλωσης εν γένει.

Μερικά παραδείγματα της διπλής ή πολλαπλής ορολογίας στη Γ.Π. είναι οι εξής όροι:

- πολυμέσα, *multimedia* καθώς ο συνδυασμός των δύο: *πολυμέσα (multimedia)* ή *multimedia (πολυμέσα)*,
- Zellkern (Nucleus)*,
- χαρτογράφηση* και *αποκρυπτογράφηση [του ανθρώπινου γονιδιώματος]*,
- natrium* και *sodium*,
- diaphragm(a)* και *midriff*,
- Erdkunde* και *Geographie*,
- cicatrisieren* και *vernarben lassen*,
- multimammae* και *polymastia*,
- hypnobotia* και *somnambulism*,
- nebenkern* και *paranuclus*,
- νερό* και *H₂O*,
- φθοριούχο νάτριο* και *NaF*,
- τρισωμία 21*, *μογγολισμός* και *σύνδρομο Down*,
- Trifluoracetat*, *Trifluoressigsäure* και *TFA*,
- ascogonium*, *archicarp* και *carpogonium*,
- mal de los pintos*, *pinta*, *pinto*, *azul*, *carate*, *boussarole* και *spotted sickness*.

Η προέλευση, χρήση και μορφή των συνώνυμων όρων μας οδηγούν σε μια πρώτη κατηγοριοποίηση τους:

- *συνώνυμοι όροι, όπου το ένα σκέλος προέρχεται από μια άλλη γλώσσα*, συνήθως την Ελληνική, Λατινική και τα τελευταία χρόνια όλο και περισσότερο την Αγγλική γλώσσα, υιοθετώντας με τον τρόπο αυτό έναν όρο είτε υπό μορφή 'απλού' δανείου χωρίς μεταγραφή (π.χ. ο αγγλικός όρος *multimedia* στα Ελληνικά) είτε υπό μορφή δανείου με μεταγραφή όπου γίνεται πλήρης ή μερική προσαρμογή στις φωνητικές, γραφημικές και/ή μορφολογικές νόρμες της Γ.Σ. (π.χ. ο όρος *Geographie* στα Γερμανικά). Μια παραλλαγή αυτής της κατηγορίας είναι η ταυτόχρονη χρήση των δύο όρων, π.χ. *Zellkern (Nucleus)*, *πολυμέσα (multimedia)*.
- Μια υποκατηγορία συνώνυμων όρων όπου το ένα σκέλος προέρχεται από μια άλλη γλώσσα, είναι η χρήση των λατινικών συντμήσεων χημικών τύπων, π.χ. *νερό* και *H₂O*.

Μια γενικότερη παρατήρηση για τη χρήση της 'ξένης' ορολογίας σε σχέση με την ορολογία στη μητρική γλώσσα αφορά στην άμεση αναγνώριση του ξένου

όρου ως ειδικής ορολογίας από τον αναγνώστη.

- *Συνώνυμοι όροι, όπου το ένα σκέλος ανήκει στην ειδική γλώσσα ενώ το άλλο προέρχεται από την κοινή γλώσσα.* Συχνά, ο ειδικός όρος προέρχεται από μια ξένη γλώσσα, κυρίως την Ελληνική, Λατινική ή Αγγλική γλώσσα. Στις περιπτώσεις όπου οι όροι προέρχονται από τη ξένη γλώσσα, αυτοί διαφέρουν σε επίπεδο λόγου (register) κατά την χρήση τους στο ειδικό κείμενο σε σύγκριση με τους όρους που προέρχονται από την κοινή γλώσσα. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το αγγλο-αγγλικό ζεύγος *diaphragm(a)* και *midriff* όπου ο όρος *midriff* χρησιμοποιείται στην κοινή γλώσσα.

- *Συνώνυμοι όροι, όπου και τα δύο σκέλη προέρχονται από μια ή διαφορετικές γλώσσες από τη Γ.Π., και ως εκ τούτου δεν διαφέρουν όσον αφορά το επίπεδο λόγου τους, π.χ. *multimammae* και *polymastia*, *somnambulism* και *hypnobotia* στα αγγλικά, όπου, αντίστοιχα, ο πρώτος όρος είναι λατινικής και ο δεύτερος όρος ελληνικής προέλευσης.* Αυτό το φαινόμενο παρατηρείται διότι ο ελληνικός και ο -συνήθως μετέπειτα εμφανιζόμενος- λατινικός όρος συναγωνίζονται ακόμα και σήμερα. Συχνά αυτό γίνεται παράλληλα με τον μετέπειτα όρο που δημιουργήθηκε στην κάθε γλώσσα ξεχωριστά, δημιουργώντας έτσι πολλά συνώνυμα.

*Συνώνυμοι όροι, όπου και τα δύο σκέλη προέρχονται από τη Γ.Π., π.χ. *χαρτογράφηση* και *αποκρυπτογράφηση* [του ανθρώπινου γονιδιώματος].* Στις περιπτώσεις αυτές, χρησιμοποιούνται παράλληλα και οι δύο όροι μέχρις ότου -και πάλι συνήθως για λόγους γλωσσικής οικονομίας- επικρατήσει ο ένας από τους δύο.

2. ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ 'ΔΙΠΛΗΣ' Η 'ΠΟΛΛΑΠΛΗΣ ΟΡΟΛΟΓΙΑΣ' ΚΑΙ ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ ΣΤΗΝ ΕΙΔΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

Ο μεγάλος αριθμός των διαφόρων ειδικοτήτων και συνεπώς των ειδών ειδικών κειμένων οδηγεί στον εξίσου μεγάλο αριθμό ειδικών όρων. Αυτό ισχύει και για τους συνώνυμους όρους οι οποίοι δημιουργήθηκαν αφ'ενός λόγω παράλληλης ενασχόλησης διαφόρων ειδικοτήτων και ομάδων με αυτούς και, αφετέρου, για λόγους διαφοροποίησης της μιας ειδικότητας από την άλλη, του ενός επιστημονικού κλάδου από τον άλλο, της μιας θεωρητικής σχολής από την άλλη. Στην περίπτωση των συνώνυμων όρων εκ των οποίων ο ένας προέρχεται από την κοινή γλώσσα, η ανάγκη για επικοινωνία με το ευρύ κοινό δημιούργησε τους εκλαϊκευμένους αυτούς όρους [Sager 1990:82]. Με άλλα λόγια, η δημιουργία συνώνυμων όρων μπορεί να γίνεται ηβηλημένα και σκόπιμα ή να έχει τυχαίες αιτίες.

Σε αντίθεση με την γλωσσολογία/μεταφρασιολογία, η (παραδοσιακή) επιστήμη της ορολογίας ασχολείται με σημασίες που δεν τις θεωρεί άρρηκτα συνδεδεμένες με το γλωσσικό σημείο. Αρχικά, πεποίθηση όλων των

υποστηρικτών αυτής της τάσης ήταν ότι η γλώσσα εμποδίζει την αναγνώριση των πραγμάτων και έπρεπε να δοθεί μια λύση στο πρόβλημα. Δύο λύσεις προτάθηκαν: η μία ενίσχυε την άποψη ότι οι επιστήμονες πρέπει να εφεύρουν μια παγκόσμια γλώσσα της επιστήμης ανεξάρτητη από τη φυσική γλώσσα και όπου λέξεις και πράγματα είναι ταυτόσημα, χωρίς αμφισημία². Η άλλη λύση συνίστατο στο να χρησιμοποιηθεί η φυσική γλώσσα με την προϋπόθεση της μεγαλύτερης δυνατής διαφάνειας, έτσι ώστε τα πράγματα να διαφαίνονται καθαρά μέσα από τις λέξεις. Αυτή η ιδανική ιδέα για μια διαφανή επιστημονική γλώσσα επικράτησε πολύ μετά τον 17ο αιώνα μέχρι που επιστρατεύτηκαν κάποιες τακτικές οι οποίες απαγόρευαν τη συνειδητή χρήση στοιχείων προερχόμενα από την κοινή γλώσσα³. Σήμερα πλέον έχουν σωπάσει οι 'γλωσσαμύντορες' και υποστηρικτές της διαφανούς επιστημονικής γλώσσας, δεδομένων των εξελίξεων στον χώρο των επιστημών, όπως η ραγδαία ανάπτυξη ορισμένων κλάδων (π.χ. γενετική, πληροφορική), η απαραίτητη συνεργασία διαφορετικών μεταξύ τους κλάδων (π.χ. ο ευρύτερος τομέας της βιοτεχνολογίας) με γλωσσικό αποτέλεσμα την πολυσημία, την συνωνυμία, τις σημασιολογικές μεταβολές, τον σημασιολογικό πλουτισμό κ.ά. Επίσης, οι πρόοδοι στην επιστήμη της γλωσσολογίας και της μετάφρασης (βλ. Saussure) έχουν διασαφηνίσει πολλούς προβληματισμούς που υπήρχαν από παλιά. Η δημιουργία της ορολογίας ορίζεται ως 'η γλωσσική περιγραφή μιας ιδέας' [Picht και Draskau, στο: Gledhill 2000:22], δηλ. η ορολογία ασχολείται πλέον με όρους και ιδέες στον εκάστοτε επιστημονικό κλάδο. Ασφαλώς υπάρχουν ακόμα ορισμένοι επιστήμονες που τοποθετούν τη γλώσσα σε δεύτερη μοίρα, διότι κατά τη γνώμη τους η επιστήμη τα καταφέρνει πολύ καλά χωρίς ιδιαίτερη έμφαση στη γλώσσα. Αυτό διαφαίνεται στον τρόπο με τον οποίο επικεντρώνονται στο επιστημονικό μέρος ενός κειμένου αντιμετωπίζοντας τη γλώσσα μόνο μηχανικά [Gledhill 2000:27].

3. ΔΙΠΛΗ ΟΡΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Όταν ένα σημαινόμενο (signifié) χαρακτηρίζεται από περισσότερα του ενός

---

² Ένας ένθερμος υποστηρικτής αυτής της παγκόσμιας γλώσσας ήταν ο Ισαάκ Νεύτωνας, ο οποίος έγραφε ότι οι διάλεκτοι της κάθε γλώσσας είναι τόσο διαφορετικές και αυθαίρετες (βλ. μετέπειτα το 'αυθαίρετο' στο Saussure) ώστε δεν μπορεί να συναχθεί από αυτές μια γενική γλώσσα όσο από τη φύση των ίδιων των πραγμάτων η οποία είναι η ίδια σε όλα τα έθνη και σε όλες τις γλώσσες [Markley 1983:360].

³ Αυτή η τακτική θα επέτρεπε μια πιό ρεαλιστική προσέγγιση της καθαρής γλώσσας της επιστήμης, με την απαγόρευση τριών 'ταμπού', σύμφωνα με τον Freud: το ταμπού της χρήσης του πρώτου προσώπου ενικού ('εγώ'), της χρήσης των μεταφορικών εκφράσεων, και το ταμπού της αφηγηματικής γλώσσας. Αυτά τα τρία ταμπού τρόπων τινά εξασφαλίζουν τη διαφάνεια στην επιστημονική γλώσσα [Kretzenbacher 1995:32].

σημείοντος (significant), ενδογλωσσικά πρόκειται για *συνωνυμία*. Αντίστοιχα, στο πλαίσιο της μετάφρασης, όταν πολλά σημαίνοντα χαρακτηρίζουν ένα σημαϊνόμενο τότε διαγλωσσικά μιλάμε για *ισοδυναμία*. Αυτό σημαίνει ότι κάθε φορά που μιλάμε για συνωνυμία στη μετάφραση, πρέπει να επιδιώκουμε και τον ισοδύναμο όρο μέσα στους συνώνυμους όρους που υπάρχουν στη Γ.Π. Καθώς -για τους λόγους που προαναφέρθηκαν- οι αιτίες δημιουργίας ενός ειδικού κειμένου ποικίλλουν, πληθαίνουν και οι λειτουργίες του τόσο στη Γ.Π. όσο και στη Γ.Σ. Συνεπώς, όσο δεν υπάρχει μια σαφής και διαφανής ορολογία στη Γ.Π., δεν μπορεί να υπάρξει σαφήνεια και διαφάνεια στη μετάφραση των όρων αυτών. Αυτό αντανακλάται στην περίπτωση της μετάφρασης συνώνυμων ειδικών όρων στη διπλή ή πολλαπλή ορολογία, ή στους πολλαπλούς υποψήφιους ισοδύναμους όρους.

Κατά τη μετάφραση υπάρχουν πολλά σημεία που πρέπει να ληφθούν υπόψη, τα οποία προέρχονται από μια διεργασία συνοχής όπου το ένα ερώτημα διαδέχεται το άλλο, το καθένα είναι συνυφασμένο με το άλλο και όπου παρατηρούνται συγκεκριμένες τάσεις:

-*Ποιός είναι ο καταλληλότερος ισοδύναμος όρος;* Για την σωστή επιλογή ισοδύναμου όρου και την εξάλειψη της διπλής ορολογίας -όπου αυτή κρίνεται απαραίτητη- εξετάζουμε κυρίως το κειμενικό περιβάλλον και την επικοινωνιακή λειτουργία του κειμένου που μπορούν να εκδηλωθούν π.χ. στο επίπεδο λόγου, στο σκοπό του αποστολέα, στο είδος κειμένου. Ένα άλλο κριτήριο για τη σωστή επιλογή ενός ισοδύναμου όρου είναι η ανταπόκριση που θα βρει στην πράξη, δηλ. κατά πόσο ο ορισμός του όρου είναι ακριβής και εάν αποδίδει σωστά στην ειδική επικοινωνία του επιστημονικού κλάδου στον οποίο χρησιμοποιείται. Υπάρχει και η περίπτωση της σωστής απόδοσης αλλά μη αποδοχής από το κοινό που χρησιμοποιεί έναν όρο. Ένα απλό παράδειγμα μη αποδοχής από το κοινό μιας ειδικής τυποποιημένης ονομασίας είναι ο γερμανικός όρος *Schraubendreher* (=κατσαβίδι) ο οποίος δεν μπόρεσε να επιβληθεί στον αυθαίρετα σχηματισμένο όρο *Schraubenzieher*. Επίσης, υπάρχει πάντα το ενδεχόμενο προσαρμογής σε νέα δεδομένα γνωστικού και επικοινωνιακού επιπέδου.

-*Μπορεί δύο όροι να χρησιμοποιηθούν ταυτόχρονα στο ίδιο κείμενο;* Όταν οι εξελίξεις σε μια επιστήμη είναι ραγδαίες και επιτελούνται καινοτομίες, δημιουργούνται νέοι όροι. Λόγω έλλειψης συντονισμού μεταξύ των επιστημόνων και λόγω της γεωγραφικής απόστασής τους δημιουργούνται διαφορετικοί όροι που προσδιορίζουν το ίδιο αντικείμενο ή την ίδια ιδέα, γεγονός που οδηγεί στους συνώνυμους όρους. Ένας επιπλέον παράγοντας της δημιουργίας διπλής ορολογίας είναι το γεγονός ότι όλο και περισσότεροι επιστήμονες συνεργάζονται πάνω στο ίδιο αντικείμενο στο πλαίσιο της διεπιστημονικής έρευνας. Ο κάθε επιστημονικός κλάδος ονομάζει

διαφορετικά το ίδιο αντικείμενο, καθώς διαθέτει τους δικούς του όρους. Στην περίπτωση αυτή, και παρά την στενή συνεργασία των διαφόρων επιστημόνων, δημιουργούνται αναπόφευκτα συνώνυμες ορολογίες που μπορεί να χρησιμοποιηθούν ταυτόχρονα στο ίδιο κείμενο, καθώς η συγγραφή επιστημονικών κειμένων γίνεται πολύ συχνά από ένα επιτελείο επιστημόνων διαφορετικών ειδικοτήτων. Επίσης, για επιστημονικούς λόγους, οι ειδικοί πρέπει τη δεδομένη στιγμή να αναφέρονται στη διπλή ή πολλαπλή ορολογία αποδεικνύοντας έτσι ότι είναι γνώστες της εκάστοτε σχολής που προβάλλει τον δικό της όρο. Ένα πρόσφατο παράδειγμα αποτελεί ο ιός του AIDS ο οποίος αρχικά ονομάστηκε από την επιστημονική ομάδα του δρα Robert Gallo του National Cancer Institute HTLV-III (Human T-cell Lymphotropic Virus-III), σε συνέχεια των μέχρι τότε γνωστών ρετροϊών HTLV-I und HTLV-II. Αντίθετα, από το Ινστιτούτο Παστέρ και τον δρα Luc Montagnier δόθηκε η ονομασία LAV (Lymphoadenopathy Associated Virus). Συνέπεια της διπλής ορολογίας ήταν -μέχρι το 1986- η ονομασία HTLV-III/LAV ή LAV/HTLV-III η οποία συμπεριλάμβανε τις δύο προηγούμενες ορολογίες.

Ένας τελευταίος λόγος για την ταυτόχρονη χρήση συνώνυμων όρων υφίσταται όταν επιστήμονες της ίδιας ειδικότητας περιγράφουν από διαφορετικές οπτικές γωνίες ένα πολύπλοκο φυσικό φαινόμενο που τους απασχολεί. Ένα παράδειγμα είναι ο τομέας της ιατρικής όπου μια ασθένεια, όπως η ηπατίτιδα, εξετάζεται από πολλές και διάφορες σκοπιές με τις εξής πολλαπλές ορολογίες στα Γερμανικά: *Alkoholhepatitis, Fettleberhepatitis, steatotische Hepatitis, akute fettige Metamorphose der Leber, floride Zirrhose* [Wiese, στο: Thurmair 1995:253].

-*Είναι σκόπιμο να εναλλάσσονται οι διπλοί όροι; Όταν δεν έχει ακόμα διασαφηνιστεί εάν και κατά πόσο οι διπλοί όροι είναι ή όχι συνώνυμοι, δύνανται να χρησιμοποιούνται εναλλάξ. Αυτό το φαινόμενο απαντάται επίσης στην περίπτωση που το κείμενο έχει συνταχθεί από επιστήμονες που ανήκουν σε διαφορετικούς κλάδους. Η δυσκολία για τον αναγνώστη υπάρχει στο σημείο που δεν γνωρίζει, κυρίως στις επιστήμες που ασχολούνται με νέες εξελίξεις, ποιός όρος είναι ειδικός, πόσω μάλλον ποιοι όροι είναι συνώνυμοι, δηλ. εάν υπάρχει συνωνυμία ή όχι.*

-*Πότε μπορεί ή πρέπει να αποφευχθεί η χρήση της διπλής ορολογίας; Εδώ υπάρχουν δύο διαφορετικές προσεγγίσεις με διαφορετικό περιεχόμενο. Από την σκοπιά του είδους του κειμένου όταν πρόκειται για κείμενο που απευθύνεται στο ευρύ κοινό, είναι σκόπιμο να αποφεύγεται η αναίτια χρήση συνώνυμων όρων. Αντίθετα, είναι σκόπιμο σε ειδικά κείμενα να μη χρησιμοποιείται ο συνώνυμος όρος που ανήκει στην κοινή γλώσσα (π.χ. να μη χρησιμοποιείται σε ειδικό κείμενο ο κοινός όρος *midriff* αντί για τον ειδικό όρο *diaphragm(a)*).*

Από την άποψη της οικονομίας της γλώσσας παρατηρείται η χρήση ενός από τους δύο ή περισσότερους συνώνυμους όρους. Αυτό βέβαια δεν συμβαίνει πάντα, αλλά κάποιες φορές γίνεται με την παρέμβαση κάποιας νομοθετικής

αρχής. Τούτο έγινε στη Γερμανία και στη Γαλλία με τον όρο *προσωπικά δεδομένα*, όπου στα Γερμανικά προϋπήρχαν έξι όροι (*personenbezogene Daten, personenbezogene Informationen, Individualinformationen, Individualdaten, persönliche Daten, private Daten*) και στα Γαλλικά τέσσερις όροι (*données nominatives, informations nominatives, données personnelles, informations personnelles*). Ο νομοθέτης αποφάσισε τελικά την επιβολή του όρου *personenbezogene Daten* για τη Γερμανία και *informations nominatives* για τη Γαλλία [Arnzt/Picht 1989:133].

Ένα άλλο παλαιότερο παράδειγμα αποτελεί ο όρος *δυσλεξία* στα Γερμανικά. Αρχικά υπήρχαν άλλοι έξι διαφορετικοί όροι για το ίδιο φαινόμενο (*congenital symbolamblyopia, congenital typholexia, congenital alexia, amnesia visualis verbalis, analfabetia partialis* και *bradylexia*), σύντομα όμως υποχώρησαν και οι έξι υπέρ του όρου *Dyslexia* [Watson 2000:10] -σήμερα *Dyslexie*.

Υπάρχει επίσης το ενδεχόμενο της αντικατάστασης ενός όρου από έναν άλλο και όχι η παράλληλη χρήση και των δύο. Αυτό συμβαίνει όταν οι επιστήμες αποκτούν νέες γνώσεις, όπως π.χ. η ιατρική. Ένα σχετικά πρόσφατο παράδειγμα αποτελεί ο όρος GRID (*Gay-Related Immune Deficiency*) που αναφερόταν για να περιγράψει το προφίλ των ασθενών από AIDS. Όταν στη συνέχεια ανακαλύφθηκε ότι το AIDS προσέβαλλε τόσο γυναίκες όσο και ετεροφυλόφιλους άνδρες, για ευνόητους λόγους η ονομασία άλλαξε και υιοθετήθηκε ο όρος AIDS. Ένα δεύτερο παράδειγμα επίσης σχετικό με το AIDS είναι το εξής: μέχρι το 1986, ο ιατρικός κόσμος μιλούσε για HTLV-III/LAV ή LAV/HTLV-III όταν αναφερόταν στον ιό του AIDS. Στη συνέχεια, σε ένα συνέδριο στο Παρίσι για το AIDS αποφασίστηκε η ενιαία χρήση της λιγότερο πολύπλοκης ονομασίας HIV (Human Immunodeficiency Virus).

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Το φαινόμενο της συνωνυμίας στην ειδική γλώσσα οφείλεται στο πλήθος των ποικίλων επιστημονικών κειμένων και στη δημιουργία μεγάλου αριθμού ειδικοτήτων λόγω της εξέλιξης της επιστήμης. Εφόσον το γλωσσικό υλικό από το οποίο δημιουργείται η ειδική ορολογία δεν είναι ανεξάντλητο, η εμφάνιση διπλής ορολογίας είναι αναπόφευκτη. Η εξεύρεση του κατάλληλου ισοδύναμου στη ΓΠ με την παράλληλη εξάλειψη της διπλής ορολογίας συντελεί στην ακρίβεια της διατύπωσης του επιστημονικού λόγου αν και, για τους λόγους που εξετάστησαν παραπάνω, τούτο δεν είναι πάντοτε εφικτό. Ο συνδυασμός των επιστημονικών γνώσεων των μεταφραστών, των γλωσσολόγων και των ειδικών επιστημόνων είναι ο μόνος τρόπος για την επιστημονική τεκμηρίωση και τυποποίηση της ειδικής ορολογίας με σκοπό αφενός μεν τη δημιουργία ειδικών λεξικών και τραπέζων δεδομένων όπου η διπλή ορολογία, μη αποφευκτέα σε ούκ ολίγες περιπτώσεις, θα μπορεί τουλάχιστον να γίνει αντιληπτή από τον χρήστη, αφετέρου δε, την καθιέρωσή της σύμφωνα με επιστημονικά κριτήρια.

Βιβλιογραφία

1. Arntz, Reiner/Picht, Heribert: Einführung in die Terminologiearbeit, Georg Olms Verlag, 1989, σσ. 334
2. Cormier, Monique C.: Proposition d'une typologie pour l'enseignement de la traduction technique, Études traductologiques, Minard, 1990, σσ. 173-187
3. Durieux, Christine: Fondement didactique de la traduction technique, Didier Erudition, 1988, σσ. 171
4. Fluck, Hans-Rüdiger: Fachsprachen, UTB, Francke Verlag, 1991, σσ. 293
5. Fluck, Hans-Rüdiger: Didaktik der Fachsprachen, Gunter Narr Verlag, 1992, σσ. 298
6. Fraas, Claudia: Lexikalisch-semantische Eigenschaften von Fachsprachen. Fachsprachen - Languages for Special Purposes. An International Handbook of Special-Language and Terminology Research, de Gruyter, τ. 1ος, 1998, σσ. 428-438.
7. Gledhill, Christopher J.: Collocations in Science Writing. Gunter Narr Verlag, 2000, σσ. 268
8. Ickler, Theodor: Die Disziplinierung der Sprache, Gunter Narr Verlag, 1997, σσ. 438
9. Kalverkämper, Hartwig: Fachliches Handeln, Fachkommunikation und fachsprachliche Reflexionen in der Renaissance. Fachsprachen - Languages for Special Purposes. An International Handbook of Special-Language and Terminology Research, de Gruyter, τ. 1ος, 1998, σσ. 301-322.
- 10 Κεντρωτής, Γιώργος: Θεωρία και Πράξη της Μετάφρασης, Δίαυλος, 1996, σσ. 476
11. Möhn, Dieter/Pelka, Roland: Fachsprachen, Max Niemeyer Verlag, 1984, σσ. 171
12. Μότσιου, Βικτωρία: Στοιχεία Λεξικολογίας, Νεφέλη, 1994, σσ. 251
13. Μπατσαλιά, Φρειδερίκη/Σελλά-Μάζη Ελένη: Γλωσσολογική Προσέγγιση στη Θεωρία και τη Διδακτική της Μετάφρασης, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, 1994, σσ. 346
14. Newmark, Peter: "Translation and Mis-translation", στο: Arntz (εκδ.), Textlinguistik und Fachsprache, Georg Olms Verlag, 1988, σσ. 21-33
15. Nickl, Markus: Gebrauchsanleitungen. Ein Beitrag zur Textsortengeschichte seit 1950, Gunter Narr Verlag, 2001, σσ. 340
16. Parianou, Maria: "Falsche Freunde" im Sprachenpaar (Neu-) Griechisch/Deutsch, Peter Lang Verlag, 2000, σσ. 240
17. Picht, Heribert: Fachsprachliche Phraseologie, στο: Arntz (εκδ.), Textlinguistik und Fachsprache, Georg Olms Verlag, 1988, σσ. 187-196
18. Pym, Anthony: Localizing Localization in Translator-Training Curricula, Linguistica Antverpiensa, 1999, σσ. 127-137
19. Rey, Alain: Essays on Terminology, John Benjamins, 1995, σσ. 223

20. Sager, Juan C.: A Practical Course in Terminology Processing, John Benjamins, 1990, σσ. 258
21. Salthé, Gunnar: What is "Language for Specific Purposes"? A sociological and philosophical perspective, Sprak og Marked 18, 1997, 13-28.
22. Stolze, Radegundis: Hermeneutisches Übersetzen, Gunter Narr Verlag, 1992, σσ. 388.
23. Thurmair, Maria: Doppelterminologie im Text oder: hydrophob ist wasserscheu. Kretzenbacher, Heinz L./Weinrich, Harald (εκδ.): Linguistik der Wissenschaftssprache, de Gruyter, 1995, σσ. 247-280.
24. Weinrich, Harald: Formen der Wissenschaftssprache, Akademie der Wissenschaften zu Berlin, Jahrbuch 1988, 1989, σσ. 119-158.
25. Watson, Kyle: Dyslexia: Origins, historical developments, and related issues, (<http://www.library.wvu.edu/cbl/ray/literacy/dyslexia.htm>), 2000, σσ. 1-14.
26. Wilss, Wolfram: Übersetzungswissenschaft. Probleme und Methoden, Ernst Klett Verlag, 1977, σσ. 361.
27. Stolze, Radegundis: Hermeneutisches Übersetzen, Gunter Narr Verlag, 1992, σσ. 388.

Αναστασία Παριανού, Λέκτορας Τμήματος Ξένων Γλωσσών, Μετάφρασης και Διερμηνείας του Ιονίου Πανεπιστημίου

Παναγιώτης Ι. Κελάνδριος, Λέκτορας Τμήματος Ξένων Γλωσσών, Μετάφρασης και Διερμηνείας του Ιονίου Πανεπιστημίου

Μέγαρο Καποδίστρια

49100 Κέρκυρα

e-mail: papik@otenet.gr